

УДК 658.5:65.012.8:005.332.7

Горак О.В.
аспірант

Запорізького національного університету

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНЕЗИСУ ЙОГО РОЗВИТКУ

Досліджено генезис формування економічної безпеки як поняття. Визначено складові національної та економічної безпеки, виокремлено її фінансову складову та зазначено її значення для безпеки держави та суспільства. Розглядаючи проблему безпеки як складової частини теорії держави, виокремлено її роль для суб'єктів господарювання. Зазначено, що в процесі управління фінансово-економічною безпекою підприємства потрібно оцінити загрози економічній безпеці, що мають політико-правовий характер і включають внутрішні, зовнішні і форс-мажорні негативні дії. Запропоновано організаційно-методичний підхід до забезпечення економічної безпеки підприємств передбачає планування і здійснення сукупності заходів, поєднаних за функціональною ознакою в комплексну систему забезпечення ЕБТ. Встановлено, що відправним пунктом побудови такої системи є філософія бізнесу, що відображає уявлення засновників акціонерних товариств про цінності й норми поведінки в бізнесі. Зазначено, що обов'язковою умовою побудови комплексної системи забезпечення ЕБТ є централізоване управління. Запропоновано шляхи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: захист держави, безпека, погрози, фінансова складову, фінансова стійкість, ризики, внутрішні і зовнішні чинники, негативні дії, контроль, адаптивність, регулювання.

Горак А.В. ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ОБЕСПЕЧЕНИЮ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ НА ОСНОВЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ГЕНЕЗИСА ЕГО РАЗВИТИЯ

Исследован генезис формирования экономической безопасности как понятия. Определены составляющие национальной и экономической безопасности, выделена ее финансовая составляющая и указано ее значение для безопасности государства и общества. Рассматривая проблему безопасности как составной части теории государства, выделена ее роль для субъектов хозяйствования. Отмечено, что в процессе управления финансово-экономической безопасностью предприятия следует оценить угрозы экономической безопасности, имеющие политико-правовой характер и включающие внутренние, внешние и форс-мажорные негативные действия. Предложен организационно-методический подход к обеспечению экономической безопасности предприятий предусматривает планирование и осуществление совокупности мероприятий, объединенных по функциональному признаку в комплексную систему обеспечения ЭБТ. Установлено, что отправным пунктом построения такой системы является философия бизнеса, что отражает представление учредителей акционерных обществ о ценности и нормы поведения в бизнесе. Указано, что обязательным условием построения комплексной системы обеспечения ЭБТ является централизованное управление. Предложены пути обеспечения финансово-экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: защита государства, безопасность, угрозы, финансовая составляющая, финансовая устойчивость, риски, внутренние и внешние факторы, негативные действия, контроль, адаптивность, регулирование.

Gorak A.C. ORGANIZATIONAL-METHODICAL APPROACH TO ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES BASED ON THE STUDY OF THE GENESIS OF ITS DEVELOPMENT

Investigated the Genesis of the formation of economic security as a concept. Identified components of national and economic security, selected financial problems and indicated its importance for the security of the state and society. Considering the problem of security as an integral part of theory of state, highlighted its role for economic entities. It is noted that in the process of management of financial and economic security of an enterprise should assess the threats to economic security, with political and legal in nature and include internal, external and force majeure negative actions. Proposed organizational-methodical approach to ensuring the economic security of enterprises provides for the planning and implementation of population activities United by functionality into a comprehensive system for ensuring ABT. It is established that the starting point of constructing such a system is the business philosophy that reflects the view of the founders of joint stock companies on the values and norms of behavior in business. Indicated that a mandatory prerequisite for building a comprehensive system to ensure EBT is centralized management. Suggested ways of ensuring financial and economic security of the enterprise.

Keywords: protection of the state, security, threats, financial contribution, financial stability, risk, internal and external factors, adverse actions, control, adaptability, regulation.

Постановка проблеми. Правильна оцінка фінансових результатів діяльності та фінансово-економічного стану підприємства за сучасних умов господарювання конче потрібна як для його керівництва і власників, так і для інвесторів, партнерів, кредиторів, державних органів. Фінансово-економічний стан підприємства цікавить і його конкурентів, але вже в іншому аспекті – негативному; вони зацікавлені в ослабленні позицій конкурентів на ринку. Тому питання вирішення проблем забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств завжди були актуальними, але не лише забезпечення безпеки, але і подальшого його розвитку. Тому наукова стаття і присвячена генезису безпеки економічного розвитку та вирішенню проблем її забезпечення.

Метою статті є дослідження генезису безпеки економічного розвитку підприємств та вирішення проблем його забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Генезис забезпечення економічної безпеки в цілому та окремих підприємств висвітлювали у роботах Ю.Г. Лисенко, С.Г. Мищенко, Р.А. Руденський, А.А. Спиридонов [1], В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк [2], В.І. Мунтіян [3], О.Ф. Новікова, Р.В. Покоотиленко [4], Є.А. Олейніков [5], Т.М. Соколенко [6].

Але невирішеними залишаються питання щодо забезпечення безпеки економічного розвитку підприємств з використанням генезису даної економічної категорії.

Виклад основного матеріалу. Багатомірний розвиток соціально-економічної думки свідчить про те, що проблема безпеки ще в давнину сприймалася як найбільш важлива в будь-якій соціальній структурі, починаючи з індивідуума. Так, в античній філософії ставилася проблема взаємозв'язку безпеки з господар-

ськими і політичними стосунками, робилася спроба розкрити її роль в громадянському житті. Безпека трактувалася як захист держави і його громадян від різного роду погроз, які зазвичай пов'язували з проявом недобррозичливості і злої волі надприродних сил.

Виняток становив Демокрит, який мав на увазі під безпекою можливість пристосування людини до умов життя і виживання найбільш пристосованих істот. Саме так, на його думку, виникла людина, а причиною об'єднання людей і створення суспільства була потреба, тобто необхідність підвищення міри захисту кожного.

Аристотель зміст безпеки також зводив до проблеми самозбереження. Він вважав, що безпека визначається як природне почуття людини, що природа вклала в кожне природне почуття любов до себе.

З розвитком еллінського суспільства, зростанням його багатства модифікувався і критерій безпеки, але все одно він пов'язувався зі самозбереженням особи, поліпшенням умов життя, підвищенням комфортності. Це підтверджують слова філософа Епікура про те, що «справжнісінькою безпекою буває завдяки тихому життю і видаленню від натовпу».

У Греції класичного періоду індивідуум не мислився зовні держави. Тому усі вважали умовою безпеки існування окремої людини життя її у суспільстві. Демокрит розглядав безпеку як невідокремлений атрибут держави, завдання якої – забезпечення загальних інтересів вільних громадян.

Ідею зв'язку безпеки з політичними стосунками пізніше розвинули інші мислителі. Платон, виходячи з поділу праці між станами, вважав, що в ідеальній державі забезпечення безпеки громадян, їх процвітання і благополуччя повинні ґрунтуватися не на прагненні до матеріальної забезпеченості, а на торжестві справедливості – основного принципу ідеального державного пристрою. Кожному громадянину справедливість відводить особливі заняття і положення. Оскільки потреби громадян різноманітні, а здібності кожної особи до задоволення цих потреб обмежені, остільки виникає необхідність забезпечення безпеки людини і держави. Панування справедливості об'єднує різноманітні, і навіть різноманітні частини держави в єдине ціле, здатне до гармонійного розвитку. Воно покликане, з одного боку, забезпечувати гармонізацію інтересів, задоволення розумних потреб громадян, а з іншого – захищати їх (у разі необхідності) від зазіхань ззовні.

Згідно з Аристотелем, держава являє собою вищу форму спілкування між людьми. Нагадаємо, що у своїй теорії ідеальної держави Платон поділив суспільство на три стани: 1) правителів-філософів; 2) воїнів; 3) землеробів і ремісників.

Воно виникає тільки тоді, коли створюється спілкування заради благого життя між окремими сім'ями і родами, заради забезпечення їх безпеки і благополуччя. Тому людина за своєю природою – істота політична (державна). І якщо хтось в силу своєї природи, а не випадкових обставин живе поза держави, той або вище людини, або недорозвинений у моральному відношенні. Будь-яка людина стає досконалим громадянином тільки в рамках держави, яка дозволяє йому здобути особисту свободу та безпеку.

Розглядаючи проблему безпеки як складової частини теорії держави, Аристотель виступив як яскраво виражений ідеолог середнього класу. У кожній державі як формі спілкування вільних людей зустрічаються, говорив він, люди дуже заможні, дуже бідні й ті, що перебувають посередині між тими й іншими. Протиріччя, що між ними виникають, по-

винні долатися за допомогою правових норм, встановлених у законодавчому порядку. Найкращий державний устрій може бути у тому суспільстві, яке складається переважно з людей, що володіють власністю середньої величини.

В античній філософії безпека розглядалася у тісному зв'язку з господарськими відносинами, основу яких становило поділ праці стосовно до рабовласницького строю, і трактувалася у контексті становлення політичних відносин і соціальних установ, покликаних забезпечити безпеку громадян і держави в цілому. Логічне завершення ці ідеї отримали в елліністичну епоху, коли були остаточно визначені та зафіксовані політико-правові засади концепції безпеки. Римські філософи і юристи вважали, що безпека може реалізовуватися лише за допомогою права. Останнє має офіційно закріплюватися у законодавчому порядку, завдяки чому регламентуються усі соціально-економічні відносини в суспільстві.

В епоху становлення християнства та раннього середньовіччя безпека трактувалася як невід'ємний атрибут божественного провидіння, як функція віри. Характерна риса християнської думки цього періоду – вироблення морально-етичних догм, згідно з якими повинне будуватися мирське життя усіх верств суспільства. Визначальними принципами цих догм стали первинність духу і вторинність матерії, перевагу духу над плоттю. У зв'язку з цим змінилося розуміння безпеки, яка стала тлумачитися в контексті божественної зумовленості буття. Кардинально змінився принцип безпеки: античний принцип самозбереження і виживання особистості і держави перетворився в принцип порятунку і збереження душі. Це зумовлювало фаталізм людей, кожної людини. Подібне тлумачення безпеки неминуче вело до втрати її соціальної спрямованості.

Розвиток християнства, реформація призвели до зміни розуміння сутності безпеки і умов її забезпечення. Католицизм формувався як воєнізована організація, що вирішує завдання забезпечення власної безпеки специфічними методами, протестантизм – як релігія, що спирається на цінності ринкового індивідуалізму, вирішує завдання забезпечення безпеки з відповідною перевагою методів індивідуальної економічної захищеності. Православ'я зберегло початкову християнську загальносоціальну спрямованість віри у загальний порятунок – звідси соборність як сутність безпеки особистості, що реалізується тільки в її єдності з суспільством і розуміння святості праці як основи буття людини.

У період становлення капіталізму науковці увялення про безпеку розвивалися в руслі ідей так званого природного права. Одним із найбільш яскравих прихильників був англійський учений Т. Гоббс, що трактував проблему безпеки стосовно своєї теорії походження держави. Її вихідні постулати такі:

- по-перше, людська природа природна, незмінна і завжди залишається тою ж самою собі;

- по-друге, всі люди рівні від природи за фізичними та розумовими здібностями, отже, вони мають рівні природні права;

- по-третє, людське суспільство проходить два стани: природне (первісне) і цивільне.

Природне характеризується «відсутністю власності, відсутністю володіння, відсутністю чіткого розмежування між моїм і твоїм». Тут кожен індивід прагне здійснити своє природне право, не рахуючись з природними правами інших, внаслідок чого між людьми виникає боротьба. У цьому стані діє загальний принцип людської поведінки – війна всіх проти

всіх, який суперечить прагненню людей до самозбереження, безпеки та нормального життя. Тому, будучи людьми розумними, вони домовляються між собою про принципи спільного існування. Так виникає держава, що знаменує перехід від фази розвитку до громадського суспільства, в якому на законній підставі обмежуються права всіх і кожного окремо. Виникла необхідність формування економічної безпеки як на рівні держави, так і кожної конкретної людини. При цьому як для суспільства в цілому, так і для людей виробництво споживання матеріальних благ ще не повна гарантія безпеки. Справжня марксистська економічна наука включає не тільки створення основ життя людського суспільства, а й забезпечення всіх умов його відтворення. Одне з таких умов – захищеність суспільства від зовнішніх і внутрішніх впливів. Тому фінансова складова як в економічній теорії сучасного, так і у відповідній практиці управління завжди присутній в структурі суспільного виробництва кожного розвинутого суспільства.

Фінансова складова як внутрішньовиробнича функціональна складова економічної безпеки вважається головною, оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є «двигуном» будь-якої економічної системи.

Фінансово-економічний стан підприємства характеризується ступенем його прибутковості та оборотності капіталу, фінансової стійкості й динаміки структури джерел фінансування, здатності розраховуватися за борговими зобов'язаннями. Тому саме підприємство зацікавлене у зміцненні фінансової стійкості підприємства на відміну від конкурентів, які зацікавлені в її ослабленні.

Про ослаблення фінансової складової економічної безпеки свідчать:

- зниження ліквідності підприємства;
- підвищення кредиторської та дебіторської заборгованості;
- зниження фінансової стійкості тощо.

За цю складову економічної безпеки відповідають фінансова та економічна служби підприємства.

Спочатку оцінюють загрози економічній безпеці, що мають політико-правовий характер і включають:

- внутрішні негативні дії (неефективне фінансове планування та управління активами; малоефективна ринкова стратегія; помилкова цінова й кадрова політика);
- зовнішні негативні дії (спекулятивні операції на ринку цінних паперів; цінова та інші форми конкуренції; лобіювання конкурентами недостатньо виважених рішень органів влади);
- форс-мажорні обставини (стихійне лихо, страйки, військові конфлікти) та обставини, наближені до форс-мажорних (несприятливі законодавчі акти, ембарго, блокада, зміна курсу валют тощо). Оцінюючи поточний рівень забезпечення фінансової складової економічної безпеки, аналізують:
- фінансову звітність і результати роботи підприємства (організації) – платоспроможність, фінансову незалежність, структуру й використання капіталу та прибутку;
- конкурентний стан підприємства (організації) на ринку – частка ринку, якою володіє суб'єкт господарювання; рівень застосовуваних технологій і менеджменту;
- ринок цінних паперів підприємства (організації) – оператори та інвестори цінних паперів, курс акцій.

Важливою передумовою забезпечення фінансової складової економічної безпеки є планування (вклю-

чаючи й бюджетне) комплексу заходів та оперативна реалізація запланованих дій у процесі здійснення тим чи іншим суб'єктом господарювання фінансово-економічної діяльності.

З розумінням ставлячись до робіт фахівців з фінансово-економічної безпеки, розглянемо апробований варіант організаційно-методичного підходу до побудови і реалізації комплексної системи забезпечення фінансово-економічної безпеки акціонерного товариства промислового профілю, що належить до сфери середнього бізнесу (чисельність працюючих до 1000 осіб).

Під акціонерним товариством (АТ) розуміється різновид недержавної комерційної організації з розділенням на частки (внески) засновників статутним капіталом, створеним за рахунок таких внесків.

Фінансово-економічна безпека акціонерного товариства – це захищеність АТ від зовнішніх і внутрішніх загроз, що дає змогу зберегти й ефективно використати матеріальний, фінансовий і кадровий потенціал.

Під забезпеченням фінансово-економічної безпеки акціонерного товариства (ЕБТ) розуміється діяльність менеджерів і персоналу АТ, спрямована на запобігання порушенням стабільності функціонування й економічного розвитку АТ унаслідок негативних дій на його корпоративні ресурси з боку зовнішніх і внутрішніх джерел загроз. Джерела загроз – це потенційні антропогенні, техногенні або стихійні носії загрози.

До основних корпоративних ресурсів АТ, що використовуються для забезпечення ЕБТ, у цілому можна віднести:

- майно АТ, включаючи засоби технологічного оснащення та інші матеріальні цінності;
- фінансові можливості АТ за наявної структури капіталу і практики використання основних і оборотних коштів;
- кадрові можливості АТ, перш за все компетентність і професіоналізм менеджерів і рівень кваліфікації персоналу;
- інформаційні ресурси АТ, зокрема матеріальні носії інформації, які містять комерційну, банківську та інші таємниці АТ, що охороняються законом;
- технології та об'єкти інтелектуальної власності АТ.

Пропонований організаційно-методичний підхід до забезпечення ЕБТ передбачає планування та здійснення сукупності заходів, поєднаних за функціональною ознакою у комплексну систему забезпечення ЕБТ. Відправним пунктом побудови такої системи є філософія бізнесу, що відображає уявлення засновників АТ про цінності й норми поведінки в бізнесі. Обов'язковою умовою побудови комплексної системи забезпечення ЕБТ є централізоване управління, що передбачає:

- координацію дій менеджерів АТ щодо забезпечення ЕБТ у межах їх компетенції;
- зосередження сукупності корпоративних ресурсів на вирішенні головних завдань забезпечення ЕБТ;
- формування надійних гарантій підтримання законності за взаємодії з органами державної влади і місцевого самоврядування, а також підрядними організаціями;
- контроль за повнотою і своєчасністю виконання організаційно-розпорядчих актів генерального директора АТ, що належать до забезпечення ЕБТ.

Висновки. Побудова комплексної системи забезпечення ЕБТ здійснюється на основі дотримання таких принципів: відповідності потенційним загрозам безпеці, адаптивності до змін, цілісності й системності, розумної достатності.

Стратегія управління економічної безпеки підприємства визначає головні напрями діяльності АТ для досягнення вибраної мети забезпечення ЕБТ. Стратегію розробляють менеджери АТ на основі вербального аналізу можливих негативних впливів на корпоративні ресурси АТ з боку потенційних джерел загроз безпеці. В міру необхідності залучаються матеріали юридичного й інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності АТ у прогностичних умовах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Механизмы управления экономической безопасностью [Ю.Г. Лысенко, С.Г. Мищенко, Р.А. Руденский, А.А. Спиридонов]. – Донецк : ДОНУ, 2002. – 178 с.
2. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : моногр. / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.
3. Мунтян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтян. – К. : КВІЦ, 1999. – 464 с.
4. Новікова О.Ф. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізми забезпечення : монограф. / О.Ф. Новікова, Р.В. Покотиленко. – Донецьк : КІНД ІЕПНАНУ, 2006. – 408 с.
5. Олейников Е.А. Экономическая и национальная безопасность : учеб. для вузов / Е.А. Олейников. – М. : Экзамен, 2005. – 768 с.
6. Соколенко Т.М. Економічна безпека підприємства в умовах транзитивної економіки [Електронний ресурс] / Т.М. Соколенко // Наука і життя: сучасні тенденції, інтеграція у світову наукову думку : VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 19-21 трав. 2011 р. – Режим доступу : сайт <http://intkonf.org/kand-ped-n-sokolenko-tm-ekonomichna-bezpeka-pidприємства-v-umovah-tranzitivnoyi-ekonomiki>.

УДК 69.009

Жван В.В.
*кандидат технічних наук,
доцент кафедри економіки підприємств, бізнес-адміністрування
та регіонального розвитку
Харківського національного університету міського господарства
імені О.М. Бекетова*

ДОКУМЕНТУВАННЯ ПРОЦЕСІВ ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ СКЛАДНОСТІ ТА КЛАСУ НАСЛІДКІВ (ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ) ПРОМИСЛОВОЇ БУДІВЛІ

Стаття присвячена розгляду невирішених питань щодо визначення категорії складності та класу наслідків (відповідальності) об'єктів будівництва. У статті наголошено на необхідності вичерпного і точного документування процесів визначення категорії складності та класу наслідків (відповідальності) об'єктів будівництва та наведено розроблену форму опитувального листа для отримання вихідних даних з метою виконання відповідних розрахунків на прикладі об'єктів виробничого призначення. У тексті описано послідовність процесів визначення категорії складності та класу наслідків (відповідальності) об'єктів будівництва від організації документованого спілкування сторін, збору вихідних даних до розподілення відповідальності за отриманий результат.

Ключові слова: категорія складності об'єктів будівництва, клас наслідків (відповідальності), завдання на проектування, система менеджменту якості, форма, опитувальний лист, вихідні дані.

Жван В.В. ДОКУМЕНТИРОВАНИЕ ПРОЦЕССОВ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КАТЕГОРИИ СЛОЖНОСТИ И КЛАССА ПОСЛЕДСТВИЙ (ОТВЕТСТВЕННОСТИ) ПРОМЫШЛЕННОГО ЗДАНИЯ

Статья посвящена рассмотрению нерешенных вопросов относительно определения категории сложности и класса последствий (ответственности) объектов строительства. В статье отмечена необходимость исчерпывающего и точного документирования процессов определения категории сложности и класса последствий (ответственности) объектов строительства и приведена разработанная форма опросного листа для получения исходных данных для выполнения соответствующих расчетов на примере объектов производственного назначения. В тексте описана последовательность процессов определения категории сложности и класса последствий (ответственности) объектов строительства от организации документированного общения сторон, сбора исходных данных до распределения ответственности за полученный результат.

Ключевые слова: категория сложности объектов строительства, класс последствий (ответственности), задание на проектирование, система менеджмента качества, форма, опросный лист, исходные данные.

Zhvan V.V. DOCUMENTATION OF PROCESSES FOR DETERMINING CATEGORIES OF COMPLEXITY AND CLASS CONSEQUENCES (LIABILITY) OF INDUSTRIAL BUILDING

The article is devoted to the outstanding issues regarding the definition of sophistication and class effects (liability) construction projects. The article highlighted the need for complete and accurate documentation of processes determining the complexity and class effects (liability) of construction and are designed questionnaire form for input data in order to perform appropriate calculations in case of production facilities. The text describes the sequence of processes determining the complexity and class effects (liability) of construction of the organization documented communication parties collect raw data to the distribution of responsibility for the result.

Keywords: category complexity of construction, class effects (liability), design task, quality management system, form, initial data.

Постановка проблеми. Незважаючи на посилення ролі категорії складності об'єктів будівництва у процесах будівельної галузі у 2011–2014 рр. та надання цьому показникові фінансових важелів поряд з наявністю особливостей та недоліків методики визначення категорії складності, що тягнуть за собою фінансові

ризиків учасників містобудівного процесу, цьому питанню присвячено дуже мало наукових публікацій.

Разом з тим у судовій практиці існує вже достатню справ, що базуються на спорах щодо категорії складності та класу наслідків (відповідальності) об'єктів будівництва.